

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Гришук А.Б.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ

Гришук А.Б. Окремі аспекти запобігання корупції в органах Національної поліції.

У статті на підставі чинного законодавства розглянуто окремі аспекти запобігання корупції в органах Національної поліції. Вказано, що корупція є не лише суспільним злом, що вимагає адекватної моральної оцінки суспільством, а й суттєвим гальмом суспільного розвитку, формування ринкових відносин та інститутів демократії. Об'єктом дослідження є система державно-правового регулювання запобігання корупції. Предметом є правовідносини, правові норми та соціально-правові інститути, що характеризують правовий порядок у сфері запобігання корупції. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові методи пізнання: аналіз, синтез, порівняння, аналогія, дедукція, індукція, абстракція, приватно-наукові та спеціальні методи. Сутність корупції виражає загальну закономірність запобігання корупції, зумовлену правовим зв'язком між корупційними відносинами та інтересами особи, суспільства та держави. Форми корупції є виразом зв'язку суб'єктів корупційних відносин у процесі здійснення протиправної дії корупційного характеру, що порушує нормативне регулювання певної сфери діяльності та здійснюється за допомогою використання публічних можливостей для реалізації особистих чи корпоративних інтересів на шкоду суспільним, відображає механізми незаконного присвоєння суб'єктами корупційних відносин суспільного блага, через використання публічної влади. Інституційний вплив міжнародного законодавства у сфері запобігання корупції на формування національного правового порядку у сфері запобігання корупції поділяється на доктринальний, концептуально-правовий, нормативно-правовий рівні. Зазначено, що суб'єкти запобігання корупції в поліції – це елементи структури правового порядку у сфері запобігання корупції спеціалізовані та неспеціалізовані, державні та недержавні органи та громадяни. Антикорупційне законодавство встановлює засади запобігання у сферах: удосконалення законотворчого процесу; оновлення та розширення правової бази правоохоронної діяльності; усунення прогалин, колізій і протиріч у нормативно-правових актах усіх рівнів і галузей права; гарантії правової захищеності осіб, які сприяють викриттю.

Ключові слова: інтереси, нормативно-правове регулювання, особа, суспільство, держава, поліцейський.

Hryshchuk A.B. Certain aspects of corruption prevention in the National Police bodies.

The article, on the basis of official legislation, examines various aspects of corruption in the National Police. It is stated that corruption is not only a suspenseful evil that requires an adequate moral assessment of the society, and the corresponding harm of the suspenseful development, the formation of market deposits and institutions of democracy. The object of investigation is the system of state legal regulation of corruption. The subject is legal knowledge, legal norms and social and legal institutions that characterize the legal order in the sphere of corruption. During the research process, fundamental scientific methods of knowledge were used: analysis, synthesis, comparison, analogy, deduction, induction, abstraction, private science and special methods. The essence of corruption expresses the hidden pattern of corruption, due to the legal connection between corruption and the interests of the individual, the estate and the state. Forms of corruption involve the connection of subjects of corruption in the process of carrying out illegal activities of a corrupt nature, which violates the normative regulation of the singing sphere of activity. It works to provide additional public opportunities for the implementation of special and corporate interests at the mercy of the spouses, depicting the mechanisms of illegal appropriation of corrupted assets by subjects suspilnogo good, through vikoristannya public ownership. The institutional infusion of international legislation in the sphere of corruption into the formation of a national legal order in the sphere of corruption is divided into doctrinal, conceptual, legal, and regulatory levels. It is stated that the subjects of corruption in the police are elements of the structure of the legal order in the sphere of corruption, specialized and non-specialized, state and non-state bodies and communities. Anti-corruption legislation establishes security barriers in the following areas: streamlining the legislative process; updating and expanding

the legal framework for law enforcement activities; elimination of clearings, colosions and rubbish in the regulatory legal acts of all countries and legal authorities; guarantees of legal protection of individuals, which protect against vikrtu.

Key words: interests, legal regulation, person, matrimony, power, policeman.

Постановка проблеми. Корупція в органах Національної поліції становить серйозну проблему, на вирішення якої націлене широке коло органів, структурних підрозділів та посадових осіб Національної поліції. Цілі, завдання та основні напрями діяльності визначені у Антикорупційній програмі МВС України на 2023–2025 роки та Плані заходів спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки [1; 2]. У зазначених документах мета визначена як викорінення причин та умов, що породжують корупцію. Для досягнення цієї мети потрібні всі можливі законні засоби, адміністративно-правові, кримінально-правові, кримінально-процесуальні та цивільно-правові засоби.

Мета дослідження полягає у визначенні окремих аспектів запобігання корупції в органах Національної поліції.

Стан опрацювання проблематики. Науковий доробок у дослідження питання внесли вчені: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, О.А. Банчук, В.М. Гаращук, О.Ю. Василенко, О.О. Дудоров, Д.Г. Заброта, В.А. Завгородній, Д.І. Йосифович, Т.Є. Кагановська, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, М.І. Мельник, О.П. Мусієнко, Б.В. Романюк, О.В. Ткаченко, В.М. Трепак, Р.М. Тучак, М.І. Хавронюк, С.О. Шатрава, І.І. Яцків та інші. Незважаючи на широкий спектр розробленості проблеми, правовий порядок у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану вимагає системного вивчення, що робить своєчасним та актуальним дослідження.

Виклад основного матеріалу. Законодавство у сфері запобігання корупції є сукупністю законодавчих та інших нормативно-правових актів державного, відомчого та інших рівнів, що регулюють діяльність органів державної влади, місцевих органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань та громадян, спрямованої на запобігання корупції – на її попередження, виявлення, усунення причин, розкриття та розслідування корупційних правопорушень, на мінімізацію та ліквідацію її наслідків. Конвенція ООН проти корупції відіграє велику роль у формуванні державної ідеології у сфері боротьби з корупцією [3].

Корупція в органах Національної поліції – проблема, яка підриває довіру суспільства до правоохоронних органів та знижує ефективність роботи. Вона може виявлятися у різних формах, таких як: отримання неправомірної вигоди; зловживання повноваженнями, використання службового становища для особистої вигоди, наприклад, отримання переваг у бізнесі чи інших сферах; підробка документів; неправомірне використання інформації, зокрема, поширення конфіденційної інформації на користь третіх осіб; кумівство тощо.

Незважаючи на посилення боротьби з проявами корупції у суспільстві, останніми роками відзначається тенденція зростання корупційної злочинності. Серед пріоритетних конституційних ризиків і загроз для правопорядку в Україні знаходиться порушення конституційної стабільності пов'язаної з корупцією [4, с. 53]. Одним із ключових напрямів державної політики виступає розробка та реалізація заходів антикорупційного значення, що сприяє зміцненню основ соціальної держави та виявленню насправді турботи про благо кожного громадянина. Ефективність реалізації цього напрямку значною мірою досягається у вигляді пильного ставлення органів правопорядку до різних аспектів протиправних діянь, заснованих на бажанні деяких індивідів до незаконного особистого збагачення.

Багато з прийнятих на державному та внутрішньовідомчому рівнях директивних приписів, що містять зведення нормативно-правових установлень, щодо здійснення антикорупційних кроків і публічних закликів з антикорупційною констатацією, не завжди отримують належного практичного підкріплення. Перманентний прояв чинника залучення до різних корупційних схем окремих представників правоохоронних структур, включаючи поліцію та персональну участь низки поліцейських у корупційних діях побутового характеру сприяє суттєвому погіршенню ситуації щодо антикорупційної боротьби та підриву соціального порядку.

Корупційні прояви у органах Національної поліції мають свою специфіку. Під корупцією в органах Національної поліції розуміється підкуп (отримання, обіцянка, пропозиція, дача, вимагання неправомірної вигоди), інше протиправне використання поліцейськими свого статусу для незаконного отримання переваг (майна, прав на нього, послуг чи пільг майнового характеру) для себе особисто або незаконне надання переваг іншим особам незалежно від скоєних діянь особисто чи через посередників, всупереч інтересам особи, суспільства та держави.

Корупцію в поліції можна визначити як не передбачене нормативно-правовими актами прийняття поліцейським, державним службовцем особисто або через довірених осіб (посередників)

майнових благ і переваг з використанням службового становища, підкуп поліцейського чи державного службовця у вигляді незаконного надання фізичними, посадовими особами та юридичними особами різних майнових благ і переваг за певні послуги у правоохоронній сфері, які можуть мати законний або незаконний характер.

Корупція в органах Національної поліції – це використання поліцейським функцій представника влади для порушення передбаченого законом порядку ухвалення юридично значимих рішень із корисливої чи особистої зацікавленості.

Доброчесність поліції – це високий рівень моральної свідомості та законності дій кожного поліцейського, що досягається за допомогою застосування комплексу системних заходів виховного характеру та профілактичної роботи, глибокого знання справжньої обстановки у службових колективах, своєчасного та дієвого реагування органів нагляду та судових інстанцій на відповідність поведінці конкретних посадових осіб поліції.

Безпосередньо процесуальне правове обмеження з позиції щодо запобігання корупції – це спрямоване досягнення балансу інтересів особи, суспільства та держави правовий засіб, формалізоване в процесуальних нормах і виражається у визначенні меж діяльності публічних владних суб'єктів. У цьому межі діяльності публічний владних суб'єктів детерміновані власним правовим статусом; неприпустимістю порушення суб'єктивних прав особи та деструктивного втручання в інститути громадянського суспільства.

Потреба у моральному оздоровленні органів правопорядку як елементу правоохоронного корпусу України та відповідний запит суспільства знайшли вираз у ході проведеної у 2015 році реформи, мета якої полягала не у зміні назви «від міліції до поліції», а в очищенні лав особового складу. Реформа привела до прийняття Закону України «Про Національну поліцію», де включено спеціальний блок процесуальних норм-обмежень [6].

Як об'єкт процесуально-обмежувальних відносин запропоновано розуміти ситуативний інтегративний інтерес уповноважених і зобов'язаних суб'єктів владних відносин, які опосередковані процесуальними нормами, що фіксують межі діяльності публічних владних структур. Це зазначено у Законі України «Про запобігання корупції» [7].

Якщо правове регулювання у функціональному значенні – це орієнтир для суб'єктів права на нормативні приписи у межах правовідносин, а діяльність щодо здійснення регулятивної функції має епізодичний корекційний характер, то на підставі цього підходу можна мовити про чинники, що визначають виникнення превентивного регулювання. Держава не породжує злочинність і не здатна її ліквідувати, але зводить її в юридичну форму, визнаючи факт існування злочинності, формує негативне ставлення [8, с. 42].

Підтвердженням зазначеної мети служить дискусія, що розгорнулася в суспільстві, її висновок, що зводиться до необхідності проведення реформи системи підбору кадрів для служби в поліції та їх відповідного виховання [9, с. 44]. Однією з особливостей корупції в поліції є високий рівень латентності, що ускладнює виявлення та припинення. Основними видами корупції в поліції є:

- дрібна корупція серед поліцейських нижчої ланки, що в основному включає отримання неправомірної вигоди у повсякденній взаємодії правоохоронців з громадянами;
- бюрократична корупція або адміністративна корупція, що означає зловживання внутрішніми процедурами, адміністративними процесами та ресурсами для особистої вигоди (наприклад, ліцензування або відсутність реакції на скарги громадян на поліцейських);
- корупція, пов'язана зі злочинними угрупованнями, включає неправомірні дії (наприклад, розслідування, що вводять в оману, або підробка доказів);
- політична корупція на високому рівні, що виявляється у випадках зловживання владою високопоставленими поліцейськими заради особистої вигоди або в інтересах політичних груп, з якими вони формально чи неофіційно пов'язані, злочинне проникнення в державу (зазначена корупція може мати місце в ході поліцейських розслідувань, проведення хибних розслідувань та незаконного притягнення до відповідальності політичних опонентів).

Поліцейські мають знання кримінального та кримінально-процесуального законодавства, криміналістики, мають досвід роботи в правоохоронних органах. Це дозволяє з легкістю приховувати протиправні дії, маніпулювати доказами та уникати відповідальності. Прихованість корупційної поведінки в лавах поліції часто обумовлена заступництвом вищого керівництва, яке існує всередині правоохоронних структур. Керівники підрозділів можуть запліщувати очі на провини підлеглих, щоб не «виносити сміття»; для збереження репутації та уникнення розголосу поліцейських з компрометуючою поведінкою звільняють за власним бажанням, без притягнення до юридичної відповідальності.

Для зниження рівня корупції в органах поліції слід звернути увагу на причини скоєння даних правопорушень, до яких можна віднести: відсутність ретельного відбору кадрів; неефективну пе-

ревірку моральних якостей кандидатів на службу до органів Національної поліції; низький рівень дисципліни на службі; слабкий контроль керівництва над діяльністю підлеглих, що зумовлює недостатнє реагування скоєння корупційних дій; низьку заробітну плату поліцейських [10, с. 619].

На основі аналізу доктринальних джерел, а також орієнтуючись на необхідність пошуку нових наукових підходів до вирішення практичних проблем механізму процесуального регулювання суспільних відносин щодо запобігання корупції, у правову основу процесуально-обмежувального регулювання публічних правовідносин доцільно включає такі компоненти: конституційно-визначальний; конституційно-значущий; типово процесуально-кодифікований; процесуально-конкретизуючий; універсально-позитивний та регіонально-позитивний.

Для боротьби з корупцією будуть ефективними заходи, основними аспектами яких стануть: виховання, покарання, профілактика, прищеплення почуття обов'язку та відповідальності. Необхідно формувати ціннісні орієнтири та розвивати навички у громадян у запобігання корупції.

Посилення контролю керівництва органів і підрозділів Національної поліції за підлеглими, за провадження службових перевірок, регулярні психологічні тести та бесіди з поліцейськими, постійні опитування населення та анонімні анкетування з питань корупції допоможуть оцінити роботу різних підрозділів, таких як дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громади, поліцейські патрульної поліції та інші. Однак в умовах сьогодення, воєнного положення, залучення поліцейських до участі у бойових діях проводити опитування населення не можливо.

Важливо звернути увагу на приймальні комісії до навчальних закладів МВС України зі специфічними умовами навчання, щоб унеможливити надходження кандидатів з корупційним потенціалом. Необхідно покращити процес перевірки претендентів, збирати більш повну інформацію про них та проводити індивідуальні консультації психологів. За надання неправдивих характеристик доцільно передбачити адміністративну відповідальність.

Успішне виконання службових обов'язків поліцейськими можливе за умови впевненості у надійному захисті їхніх прав та інтересів державою, що охоплює правові, організаційні, методичні та управлінські заходи:

- боротьба з корупцією, особливо у правоохоронній системі, має стати однією з національних цілей розвитку України та бути включена до Указу Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки» [11];
- переосмислення кадрової політики в органах Національної поліції. У країні, де динамічно змінюється криміногенна обстановка, а суспільство потребує ефективної та прозорої діяльності правоохоронних органів, гостро постає питання щодо якісного оновлення кадрової політики органів поліції. Це не просто покращення в роботі з поліцейськими, а реформа, яка торкається всіх ключових аспектів від підготовки та підвищення кваліфікації до боротьби з корупцією та забезпечення надійного захисту прав поліцейських;

– ключовим елементом реформування є впровадження сучасної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Необхідно переглянути існуючі навчальні програми, щоб вони відповідали актуальним викликам правоохоронної діяльності, включали не лише правові та тактичні навички, а й розвиток критичного мислення, компетенцій у галузі комунікації, роботи з інформацією, стресостійкості та психологічної стійкості.

У боротьбі з корупцією необхідно відмовитися від неефективної антикорупційної пропаганди, яка часто обмежується формальними заходами та не досягає мети. Ключовими заходами мають стати:

- запровадження стандартів антикорупційної діяльності, які мають містити чіткі алгоритми дій поліцейських у ситуаціях, пов'язаних із корупцією, визначати механізми запобігання корупційним ризикам;
- захист інформаторів, створення прозорих і надійних механізмів захисту людей, які повідомляють про факти корупції, що є необхідною умовою для боротьби з цим явищем. Одночасно з цим необхідно посилити відповідальність за хибні повідомлення, щоб унеможливити зловживання системою захисту;
- необхідно розробити єдині протоколи реагування правоохоронних органів на повідомлення про факти корупції, одержані з різних джерел (медіа, Інтернет, соціальні мережі). Важливо забезпечити прозорість процесу розгляду повідомлень та публікувати звіти про вжиті заходи;
- забезпечення соціальної захищеності поліцейських. Одним із ключових факторів мотивації та утримання кваліфікованих кадрів в органах Національної поліції є створення умов для соціальної захищеності. Це означає: збільшення фінансування заходів безпеки, впровадження європейську систем захисту; проведення регулярних тренінгів з техніки безпеки; реконструкція та модернізація будівель та приміщень, забезпечення поліцейських сучасним обладнанням, проведення регулярних медичних оглядів; збільшення окладів, надання соціальних пільг; створен-

ня програм іпотечного кредитування; запровадження системи заохочень, підвищення престижу професії у суспільстві, запровадження механізмів професійного зростання; взаємодія з громадською шляхом проведення відкритих зустрічей; публікація звітів про роботу поліції; створення інформаційно-комунікаційних онлайн платформ для зворотного зв'язку з громадянами; впровадження систем відеофіксації, регулярне проведення соціологічних опитувань вивчення суспільної думки (по закінченні воєнного стану); залучення інститутів громадянського суспільства до превентивних заходів.

Реформування кадрової політики в органах Національної поліції – це не одноразова дія, а комплексний процес, що потребує системного підходу [12, с. 22]. Успіх цих реформ залежить не лише від волі керівників, а й від готовності поліцейських до змін, від їхнього бажання працювати на користь громадян, від розуміння важливості професійної відповідальності та моральних принципів. Тільки в цьому випадку реформи зможуть принести реальні плоди та підвищити ефективність правоохоронної системи.

Процесуалізація правозастосовної діяльності органів Національної поліції – це стійка сучасна тенденція, яка: формалізована у спеціальних кодифікованих актах процесуального властивості, й у окремих, визначальних статус державних органів; проявляється у постійній зміні законодавства (наприклад, Закони «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», «Про адміністративну процедуру»); пов'язані з посиленням обмежувальних заходів стосовно публічних владних суб'єктів [13; 14].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати висновки:

- фактор затвердження у демократичній правовій державі соціального порядку значною мірою досягається за допомогою забезпечення доброчесності поліцейських, правоохоронна місія яких націлена на підтримку соціального благополуччя фізичних осіб, які пов'язують його підтримку з чесною поліцією, особовий склад якої діє відповідно до закону;
- ключовою умовою довіри суспільства до поліції є демонстрація кожним поліцейським і державним службовцям сумлінного відношення не лише до вимог закону, але й до моральних приписів, які діють у суспільстві, що задає кожному поліцейському моральні орієнтири службової поведінки та безкомпромісної боротьби з різними проявами корупції;
- підзвітність поліції суспільству та вся її діяльність відповідно до запиту суспільства корелюють необхідності підтримки в кожному службовому колективі атмосфери нетерпимості до корупції, що досягається системним підходом до залучення великого арсеналу заходів профілактичного характеру, доповнюваних у необхідних випадках заходами дисциплінарного впливу щодо тих, хто допустив порушення антикорупційного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антикорупційна програма МВС України на 2023–2025 роки. URL. <https://mvs.gov.ua/prevention-corruption/onovlena-antikorupciina-programa-mvs-ukrayini-na-2020-2022-roki>.
2. Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2024 р. № 792-р. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#Text>.
3. Конвенція ООН проти корупції. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
4. Єсімов С.С. Реалізація конституційного оформлення правопорядку в умовах наявності конституційних ризиків. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 3 (5). С. 52–57.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
8. Єсімов С.С. Превентивне регулювання: теоретичні аспекти. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 40–47.
9. Василенко О.Ю. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням: дис. ... д-ра філософії: спец.: 081 право; 08 право. Ужгород, 2023. 231 с.
10. Середа В.В., Кісіль З.Р. Запобігання корупції в учинах Національної поліції України: адміністративно-правовий вимір. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 616–623.
11. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>.

12. Гурковський М.П., Єсімов С.С. Кадрова робота в органах Національній поліції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 19–27.
13. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2337-19>.
14. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.